

HALİD BİN ZEYD
(EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ)

Prof. Dr. Hüseyin ALGÛL

1945 Yılında Konya'da doğdu, 1996 yılında profesör oldu. İslam Tarihi I-III, Alemlere Rahmet Muhammed; Hala Sultan ve Eyyûb Sultan, Bursa'da medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan, İstanbul'un Fethi ve Fatih, Büyük Fetih ve Sonrası adlı eserleri yayınlanmış olup ayrıca ilmi dergilerde yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. Yurtiçi ve yurtdışında çeşitli ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli ilmi toplantılara katılmış ve bildiriler sunmuştur. Halen Uludağ Üniversitesi'nde İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Başkanı olarak görev yapmaktadır.

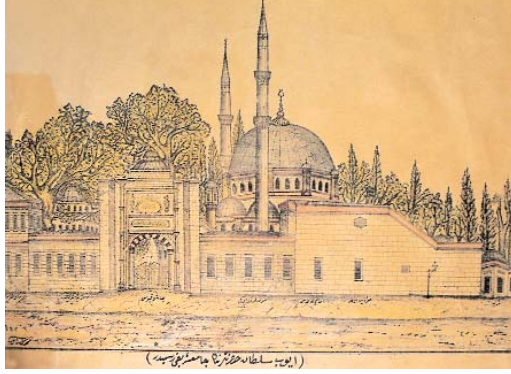
Soyu, Ailesi

Halid b. Zeyd (Ebû Eyyûb el-Ensârî), Medinelî olup, Hazrec kabilesinin Benî Neccar kolundandır.⁽¹⁾

Babası Zeyd b. Küleyb, annesi Hind binti Said'dir.⁽²⁾

Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri, Hazrec kabilesine mensup olması itibarıyla "*el-Hazrecî*", Hazrec'in Neccâr kolundan olması sebebiyle "*en-Neccârî*", ikinci Akabe biatına katıldığı için "*el-Akabî*", hicretten sonra Medineliler "*Ensar*" diye isimlendirildiği için "*el-Ensârî*"⁽³⁾ bir süre Hz. Peygamber'i evinde misafir ettiği için de "*Mihmandâr-ı Nebî*" diye anılmıştır. Büyük oğlu Eyyûb'dan dolayı da "*Ebû Eyyûb*" diye künyelenmiştir. Ayrıca, Rasûl-i Ekrem'in hayatında ve İslâm'ın yayılmasında çok önemli gelişmelerin içinde bulunduğu için, ismi bunlarla bağlantılı olarak da zikredilmiştir. Buna göre, mesela o, "*Bedir Ehli*"ndendir, "*Rıdvan Ashâbı*"ındandır. "*Mekke Fethi Ehli*"ndendir ve nihayet Hz. Peygamber'in vahiy katipleri arasında yer alır. İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethinden sonra Türkler arasında "*Eyyûb Sultan*" diye tanınır. Bunun sebebinin kendisine beslenen derin muhabbet ve padişahların kılıç kuşanma merasimlerini türbesi önünde yapılmaları nedeniyle olduğu söylenir.

Hz Peygamber'e dedesi Abdülmuttalib'in annesi tarafından karabeti vardır. Haşim (Amr), ticarî amaçlı bir seyahatinde Medine'de Benû Neccâr'dan Selmâ binti Amr ile evlenmiş, o öldükten sonra Şeybe (Abdülmuttalib) dünyaya gelmişti. Dolayısıyla Benû Neccâr, Rasûl-i Ekrem'in dayıları sayılırdı. Şeybe, yedi sene Medine'de kaldıktan sonra amcası Muttalib tarafından Mekke'ye getirilmişti. Amine de oğlunu, dayılarını ziyaret için Medine'ye götürmüştü. Esasen Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın mezarı da oradaydı. Abdullah, Hz. Peygamber henüz doğmadan çıktığı ticarî amaçlı bir yolculuktan dönüşte hastalanıp ölmüş ve Medine'de dayılarından Nabîğa'nın evinin bahçesinde toprağa verilmiştir. Hülâsa; Benû Neccar, Hazrec'in bir kolu olduğundan Haşimîlerle Hazrecîler arasında akrabalık kurulmuştur.

İslâm'a Girişi, Medine'de Hz. Peygamber'i Misafir Edışı

Ebû Eyyûb el-Ensârî, hicretten yaklaşık iki yıl önce zevcesiyle birlikte Müslüman oldu. İkinci Akabe biatında bulundu. Buna göre "*Sâbikûn-i Evvelîn-i Ensâr*"dan, yani ensar arasında ilk Müslümanlardan sayılır. Mekkelî Müslümanlara göre Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali, Zeyd b. Harise, Hz. Hatice, Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas, Hz. Abdurrahman b. Avf, Hz. Talha b. Ubeydullah, Hz. Zübeyr b. el-Avvam'ın mevkii ne ise Medinelî Müslümanlara göre Ebû Eyyûb'un mevkii odur.

Bilindiği gibi Rasûl-i Ekrem (sav). Birinci Akabe (Nübüvvetin 12. yılı/M-621) ve İkinci Akabe (Nübüvvetin 13. yılı/M.622) biatlarından sonra Mekke'den Medine'ye hicret etti. Şehirde büyük bir coşku ve sevinçle karşılandı. Medinelî Müslümanlardan her biri Hz. Peygamber'i kendi evinde misafir etmek istiyordu. Hangisi tercih edilse diğerleri mahzun olacaktı. Halbuki deve serbest bırakılır da çöktüğü yere en yakın evde misafir kalmırsa herhangi bir mesele olmayacaktı. Nihayet de-

Resim 1; Eski taşbaskı bir grevürde Eyyüb Sultan Camii'nin görünümü (Eyüp Belediye Arşivinden)

(1) İbn Hişam, es-Sire, II, 100, 140; Zehebî, A'lâm, II, 402; İbn Sa'd, Tabakât, III, 484; İbnü'l-Esir, Üsdü'l Gâbe, II, 94; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 234 vd.; el-Belâzürî, Fütühu'l-Büldan, s.20; aynı eser (çev. Mustafa Fayda), s.5 vd.; ez-Zehebî, Siyer-i A'lâmi'n-Nübelâ, 1, 402-413.

(2) İbn Sa'd, Tabakât, III, 484. İbn Sa'd, annesinin adının "Zehrâ" olduğunu kaydeder.

(3) Enes b. Mâlik Hazretlerinin ifadesine göre Medinelilere "Ensar" adını Cenâb-ı Hakk vermiştir.

Resim 2; Eyyüb Sultan Camii' ve meydanı (Eyüp Belediye Arşivinden)

Resim 3; Eyüpsultan Cami Cümle kapısı girişindeki kitabe. (Eyüp Belediye Arşivinden)

(4)İbn Hişâm, es-Sîre, II, 140-144; Semhûdî, Vefâ, I, 180-190; el-Belâzurî, Fütûhu'l-Büldân, s-20; el-Belâzurî, Fütûhu'l-Büldân, (çev. Mustafa Fayda), s.5-6; Mustafa el-A'zamî, Küttâbü'n-Nebî (sav), s.32.

(5)Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 415; Semhûdî, Vefâ, I, 185; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, II, 95; Zehebî, A'lâmü'n-Nübelâ, II, 406; et-Tabâtabâî, Ricâlü's-Seyyid Bahru'l-'Ulûm (nşr. M. Sadık ve ark.), II, s.318-323; Mustafa el-A'zamî, Küttâbü'n-Nebî (sav), s.32; Nedvî, Asr-ı Saadet Ashâb-ı Kıram (nşr. Eşref Edib), IV, 268-285; Ebu'l-Hasan en-Nedvî, es-Siretü'n-Nebeviyye, s.165; M. Esad, Tarih-i Dîn-i İslâm, (hızr. A.L.Kazancı-O.Kazancı) s.543.

(6) İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, II, 95; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 234 vd.; Zehebî, A'lâmü'n-Nübelâ, II, 406; Semhûdî, Vefâ, I, 185; et-Tabâtabâî, Ricâlü's-Seyyid Bahru'l-'Ulûm II, s. 318-323; M, el-A'zamî, Küttâbü'n-Nebî (sav), s.32.

(7)Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 416; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 234-235; et-Tabâtabâî, age, II, 318-323.

venin, Sehl ve Süheyl adında iki yetime ait hurma kurutma yerine çöktüğü görüldü. Rasûl-i Ekrem de üzerindeydi. Deve tekrar kalıp birkaç adım attıktan sonra ilk çöktüğü yerin civarına dönüp tekrar çöktü ve bir daha kalkmadı, ilk çöktüğü yerin, ileride yapılacak olan Mescid-i Nebî'nin kapısına, ikinci çöktüğü yerin de minberine tesadüf ettiği sanılmaktadır. Hz. Peygamber deveden indi, buraya en yakın evi sordu. En yakın ev Ebû Eyyûb el-Ensârî (Halid b. Zeyd)'ye aitti. Ebû Eyyûb el-Ensârî (ra), Zeyd b. Harise ile birlikte Rasûl-i Ekrem'in eşyasını taşıdı. Bu esnada ensardan bazıları *"Ey Allah'ın Rasûlü! Ebû Eyyûb, eşyanızı kendi evine taşımakla hissesini almış oldu, siz de bir başka eve şeref verseniz olmaz mı?"* deyince Hz. Peygamber: *"Kişi eşyasıyla beraber olmalı!"* buyurdu. Böylece Rasûl-i Ekrem (sav) Mescid-i Nebî'nin bitişiğindeki hücreler (Hücre-i Saadet) yapılmaya kadar yedi ay süresince bu zatın evinde misafir oldu.⁽⁴⁾

Bu ev Benû Neccâr mahallesinin ortasında olup, iki katlı idi. Hz. Peygamber'e üst kata kalması teklif edildiyse de ziyaretçilerin gelip gitmesinde kolaylık sağlayacağı için alt kat tercih edildi.

Ancak bir gece üst kattaki su kabı devrilip içindeki su akınca Hz. Ebû Eyyûb ve zevcesi Hz. Ümmü Eyyûb kadife yorganları ile silmişlerse de alt kata damlayarak Hz. Peygamber'in rahatsız olacağı endişesiyle uyuyamamışlardı. Ertesi gün Ebû Eyyûb (ra): *"Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah! Sen alt katta iken bizim üst katta bulunmamız doğru*

olmaz!" diye istirhamda bulundular. Rasûl-i Ekrem (sav) de onları kırmamak için üste taşındı.⁽⁵⁾

Hicretten sonraki ilk aylarda Hz. Ebû Eyyûb'un evi adeta bir okul ve dersane vazifesi görüyordu. Gerek ensâr, gerek muhacirler, orada, Rasûlullah'ı sık sık ziyaret ederek İslâmî bir öğretim ve eğitimden geçiyorlardı. Hz. Peygamber, yer yer, muhacirleri çağırarak yemekleri onlarla birlikte yiyor, kendisine takdim olunan hediyeleri de onların yoksullarına dağıtıyordu. İslâm tarihine bir feyz kaynağı olarak geçecek olan bu evin sahipleri için Rasûl-i Ekrem (sav): *"Allah size hayır ve bereket ihsan eylesin! Saadet içinde bolluğa kavuşasınız, huzur ve afiyette olasınız"* diye dua ediyordu.⁽⁶⁾

Ebû Eyyûb (ra) ve zevcesi Ümmü Eyyûb (r.anha), hazırlayıp Hz.Peygamber'e ikram ettikleri yemeğin az geri kalanını teberrüken yemek itiyadında idiler. Bir keresinde sarımsaklı bir yemek hazırlayıp göndermişlerdi de yemeğe el sürülmeden kap geri gelmişti. Hz. Ebû Eyyûb, derin bir endişe ile sebebini öğrenmeye çalıştı. Hz. Peygamber, yemeği, sarımsak kokusundan dolayı yememişti. Çünkü, sürekli niyaz ve ibadetle meşgul idi. Bulduğu yer, meleklerin de sürekli girip çıktıkları bir yerd. Üstelik İnsanlar onu ziyaret ederek İslâm'ı öğrenmeye çalışıyordu. Dolayısıyla sarımsak kokusu ile gerek manevî çevreye gerekse beşerî çevreye rahatsızlık vermek istemiyordu, işte bundan dolayı kendisi yemiyordu, ancak diğerlerine yasaklamıyordu.

Bu olaydan sonra Hz. Ebû Eyyûb ve zevcesi, Rasûl-i Ekrem (sav)'e ikram ettikleri yemeklerde hiçbir zaman sarımsak kullanmadılar.⁽⁷⁾ Bu iki hadise, yani su dökülmesi ve sarımsak konusunda titizlenmeleri, Ebû Eyyûb ailesinin Rasûl-i Ekrem'e olan muhabbet ve saygısını göstermektedir.

Hz. Peygamber'e Bağlılığı, Onun ve Ehl-i Beyt'in Hukukunu Korumadaki Titizliği

Hz. Ebû Eyyûb'un, Rasûl-i Ekrem (sav)'e olan bağlılığı ve ona herhangi bir zarar gelmesi hususunda taşıdığı derin hassasiyete delil olarak nakledilen ilginç bir olay şöyledir: Hayber seferi sona ermiş, Müslümanlar büyük bir galibiyet sağlamıştı. Hz. Peygamber, Hayber'den ayrılmadan (veya Medine'ye dönülürken yolda bir yerde) mola vermişti. Be-

nû Nadir başkanı olup vaktiyle Hayber'e gitmiş olan Huyey b. Ahtab'ın kızı Safiyye müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'le nikâhlanmıştı. Hz. Ebû Eyyûb da Rasûlullah'tan habersiz sabaha kadar çadırın etrafında muhafızlık yapmıştı. Sabahleyin onu bu vaziyette gören Rasûl-i Ekrem (sav) sebebini sorunca: "O kadının kocası, babası ve kavminden bazıları öldürüldüğünden size bir kötülük yapmasından korktum." cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in, onun hakkında şu duayı yaptığı duyuldu: "Allah'ım! (Bana bir zarar gelmemesi için sabaha kadar çadırımın çevresinde) o nasıl muhafızlık yaptı ise sen de onu muhafaza et."⁽⁸⁾

Gerçekten de gerek Ebû Eyyûb (ra), gerekse zevcesi, Rasûl-i Ekrem (sav)'e yaptıkları üstün hizmet sebebiyle onun rızasını kazanmışlar ve hayır duasına mazhar olmuşlardır.

Hz. Ebû Eyyûb'un Rasûl-i Ekrem'e ve Ehl-i Beyt'e sevgisini ve onların hukukunu savunmadaki titizliğini gösteren ilginç bir olay ifk hadisesinde geçer. Müreysî (Benû Mustalik) gazasından (5/627) dönüşte Hz. Aişe, münafıkların iftirasına maruz kalmış, bazı kimsele de bu iftirayı çeşitli saiklerle rastgele oradan oraya yaymışlar, bundan da hem Hz. Peygamber, hem de Hz. Aişe çok rahatsız olmuşlardı. Dedikodunun Medine'de iyice yayıldığı sırada Ümmü Eyyûb, kocasına: "Aişe hakkında neler söylendiğini duydun mu?" deyince: "Evet, duydum. Fakat hepsi yalandır, iftiradır, uydurma şeylerdir! Ey Ümmü Eyyûb! Sen kendin böyle bir şey yapar mısın?" cevabını verdi. Ümmü Eyyûb (r.anha): "Hayır! Vallahi yapmadım ve yapamam!" deyince Ebû Eyyûb (ra): "Aişe senden daha hayırlıdır; o halde, o hiç yapmaz!" diye mukabele etti. Böylece Hz. Ebû Eyyûb, Hz. Aişe'nin iffetinden şüphe etmemekle ve gıyabında hukukunu savunmakla, "Onu işittiğiniz zaman erkek ve kadın mü'minlerin, kendi vicdanları önünde iyi bir zanda bulunup da bu, apaçık bir iftiradır demeleri gerekmez miydi?" (Nûr/12) ayetinin işaret ettiği manayı fiilen yaşamış oluyordu. Çünkü, gerçekten de o, dedikoduyu ilk işittiğinde, tıpkı ayette geçtiği gibi "O, apaçık bir iftiradır." demişti.⁽⁹⁾

Hz. Peygamber'in, Kendi Evine Taşındıktan Sonra da Bazı Sahabîleriyle Onun Evine Misafir Oluşu

Hz. Ebû Eyyûb fedakar, cesur, vakur, mütevazı ve feragat sahibi bir zat olup Allah'ı ve

Rasûlünü çok severdi. Rasûl-i Ekrem (sav) de onu severdi. İhtiyârî fakrı tercih eden, bu yüzden de mevcut yiyecekleri yoksul Müslümanlara dağıtan ve zaman zaman açlığa maruz kalan Hz. Peygamber bir gün, dostu Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'le birlikte Hz. Ebû Eyyûb'un evine misafir oldu. Zevcesi: "Hoşgeldiniz" diyerek meserretini belirtti, az sonra da Hz. Ebû Eyyûb geldi, çok memnun olarak hemen bir hurma dalı getirdi. Üstünde, olgunlaşmamış ve olgunlaşmaya yüz tutmuş hurmalar vardı. Hz. Peygamber: "Keşke dalı koparmasaydın da olgunlarından toplasaydın." buyurunca Ebû Eyyûb (ra): "Her türlüşünden tadasınız diye böyle yaptım, ya Rasûlallah!" dedi ve hemen bir oğlak (veya) koyun kesti, yarısını pişirdi, diğer yarısını kebab yaptı, misafirlerine ikram etti. Hz. Peygamber (sav) kebabtan biraz aldı, bir yufkaya koyarak: "Bunu kızım Fatıma 'ya yetiştir, zira günlerden beri o, böylesini tatmadı." buyurdu. Hz. Ebû Eyyûb, derhal onu Hz. Fatıma'ya teslim edip geldi. Misafirler yiyip doyduktan sonra Hz. Peygamber gözleri yaşararak: "Ekmek, et, hurma, bütün bunlar kıyamet günü sorulacağınız nimetlerdendir." buyurdu ve böyle hallerde, "Bizi doyuran, bize in'âm ve fazlıyla ih-san buyuran Allah'a hamdolsun!" denilmesini tavsiye etti.⁽¹⁰⁾

Rasûl-i Ekrem (sav)'in bir eve misafir oluşu, orayı ve ahalisini şerefliendirmesi demektir. Bu, o insanları ziyadesiyle sevdiğine delalet ediyordu.

Resim 4; Eyüp Sultan Camii ve Külliyesinin kuzey cephesinden bir kış görüntüsü. (Eyüp Belediye Arşivinden)

(8)İbn Hişâm, es-Sire, III, 354 vd.; İbn Hâcer, el-İsâbe, II, 234 vd.; Zehebi, A'lâmü'n-Nübelâ, II, 408; M. Esad, Tarih-i Dîn-i İslam, s.748.

(9)Bk. İbn Hişâm, es-Sire, III, 315; Bu konuda nâzil olan (Nûr/11-19) ayetlerinin güzel bir yorumu için bk. Elmalılı M.Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, V, 3485-3490.

(10) Bu olay Tekasür sûresinin 8. ayetinin nüzul sebepleri arasında zikredilir. Bk. Elmalılı, age, IX, 6040-6065.

(11)İbn Sa'd, Tabakât, III, 484; Zehebî, A'lâmü'n-Nübelâ, II, 402-413; İbn Hâcer, el-İsâbe, II, 234-235; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, II, 94-96.

(12)Taberî, Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülûk (thk. M. Ebu'l-Fadl İbrahim), IV, 258; İbnü'l-Esir, el-Kâmil, III, 95; Üsdü'l-Gâbe, VII, 317 vd; İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihâye, VII, 153; Belâzurî, Fütühu'l-Büldân, s.158-159; Aynı eser (çev. Mustafa Fayda), s.220 vd.; Karaçelebizâde Abdülaziz, Ravzatü'l-Ebrâr, s.450-451; Mevlânâ Atâullah b. Fadlulah el-Hüseynî, Ravzatü'l-Ahbâb, (çev. Mahmud el-Magnisavî), III, 290; Diyarbekirli Said Paşa, Mir'âtü'l-İber, VI, 165 vd; Mehmed Halid. Mufassal Târih-i İslam. I, 247; A.Cevdet Paşa, Kısâs-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ, I, 623; Ömer Ferruh, Târihu Sadri'l-İslâm ve'd-Devleti'l-Emeviyye, s.114; Osman Turan, Selçuklular ve İslamiyet, s. 129.

(13) İbn Hâcer, el-İsâbe, II, 234; Mustafa el-A'zamî, Kütübü'n-Nebi (sav), s.32.

Vahiy Katipliği, Mus'ab b. Ümeyr ile Kardeş Kılınması ve Ashab Arasındaki Seçkin Yeri

Hiz. Ebû Eyyûb, vahiy kâtiplerinden olup Ubâde b. Sâmit (ra), Ubeyy b. Ka'b (ra), Ebu'd-Derdâ (ra) gibi Hiz. Peygamber zamanında Kur'an-ı Kerim'i cem edenlerdendi.

Hiz. Peygamber, hicretten sonra Medine'de muhacirun ile ensar arasında uhuvvet (kardeşlik) tesis ettiğinde Hiz. Ebû Eyyûb'u, mümtaz sahâbilerden Mus'ab b. Umeyr (ra) ile kardeş kılmişti.

Ashab ve tâbiün, Ebû Eyyûb (ra)'un meziyetlerini takdir ederek ondan feyz almak isterler, içinden çıkamadıkları dini meseleleri ona götürürlerdi. Çünkü o, ilim ve fazlıyla ashabın müftüleri arasındaydı. Hiz. Peygamber'in vefatından sonra Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Ömer, Hiz. Osman ve Hiz. Ali devirlerinde de herkesin feyz aldığı ve dini meselelerin iç yüzünü öğrenmek üzere başvurduğu bir şahsiyet olarak yaşadı. Arzu eden herkesi, ilminden hasbî olarak yararlandırırdı.

Hiz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn Devrindeki Askerî Seferlere İştiraki

Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri, Hiz. Muhammed (sav) ile birlikte Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Mekke fethi, Huneyn dahil bütün gazvelere katıldı.⁽¹¹⁾ Bedir'e iştirak edenler hakkında bildirilen ilahi müjdelere erişenler arasına girdi. Harplerde Rasûl-i Ekrem'e yakınlığıyla tanınır, genellikle onun çadırı etrafında nöbet tutar, ona gelebilecek saldırılara karşı her an hazır vaziyette

olurdu. Bu şekilde nöbet tutma işi: "*Allah seni insanlardan korur.*" (Maide/67) ayeti nazil oluncaya kadar sürdü.

Ebû Eyyûb (Halid b. Zeyd) Hazretleri, Hiz. Ebû Bekir ve bilhassa Hiz. Ömer devrinde cereyan eden Suriye, Filistin ve Mısır seferlerine katıldı. Hiz. Osman devrinde vukû bulan Kıbrıs seferinde (28/648-649) Ebû Zerr-i Gıfârî (ra), Ebu'd-Derdâ (ra), Umeyr b. Sa'd (ra), Vâsile b. el-Eska (ra), Mikdad b. el-Esved (ra), Ubade b. Sâmit (ra) ve Ümmü Haram binti Milhan (r.anha) ile beraber bulundu.⁽¹²⁾

Medine'nin asiler tarafından istila edildiği günlerde (Zilhicce 35/Haziran 656) Hiz. Osman imametinden engellenince Ebu Eyyûb el-Ensârî Hazretleri, Hiz. Ali'nin tavsiyesiyle bir süre imamlık yaptı. Bunun sebebi onun imamlığına hiç kimsenin itiraz edemeyeceği idi. Çünkü Rasûl-i Ekrem'i evinde misafir ettiği günlerden bugüne kadar herkes yanında sevilen sayılan bir şahsiyetti.

Diğer taraftan Hiz. Ali'nin halifeliği esnasında Irak'a giderken Ebû Eyyûb' (Halid b. Zeyd)u şehirde vekil bıraktığı rivayeti vardır. Ayrıca haricilerle yaptığı Nehrevan muharebesinde onun kumandanları arasında idi. Şamlılara karşı yaptığı muharebelerde de onun ordusunda önemli bir yere sahipti.⁽¹³⁾

Hiz. Ali'nin halifeliği sırasında Basra valisi İbn Abbas (ra)'ın Ebû Eyyûb (ra)'a gösterdiği izzet ü ikram da fevkalâde anlamlıdır. Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri bir vesile ile Basra'ya uğradığında İbn Abbas (ra): "*Bugün sena, vaktiyle senin Hiz. Peygamber'e yaptığın hizmete karşılık bir hizmet sunmak istiyon-*

Resim 5; Eyüp Sultan Camii ve meydanı. (Eyüp Belediyesi Arşivinden)

Resim 6; Haliç ve Eyüp'ten genel görünüş. (Eyüp Belediye Arşivinden)

rum." diyerek konağını bütünüyle ona terk etmiş, veda ederken de kırk bin dirhem atıyyede bulunmuş ve kıymetli hediyelerle uğurlamıştı.⁽¹⁴⁾ Bu durum gerçekten Hz. Ebû Eyyûb'un Rasûl-i Ekrem (sav)'den yeterince feyz aldığı ve hayatının her safhasında bu feyzi koruduğunu, yaşayıp yansıttığını gösteriyor. Öyle ki, onun ruhunda parıldayan bu feyz, İbn Abbas (ra) gibi zevatta bile ona hizmet aşkı uyandırıyor. Ve daha genç sahabiler daha yaşlı olanlara Rasûlullah'a hizmette sebatlarından (önceki hizmetlerinden) dolayı hususi bir saygı besliyorlardı.

Dini Konularda İdarecilere Gerçeği Söylemesi

Hz. Ebû Eyyûb tab'an cesur bir zat olup, Sünnet-i Nebevî'ye muhalif uygulamalarından dolayı Ümeyyeoğulları'na mensup ümerâyı açıkça tenkit etmesiyle tanınır. Nitekim, namazları müstehab olan vakitlerini geçirek kıldırıldığı için Emevîler devrinde Medine valisi Mervan b. el-Hakem'e muhalefet etmekteydi. Bunu fark eden Mervan, niçin böyle yaptığını sorunca Hz. Ebû Eyyûb şu cevabı verdi: "Rasûlullah'ı namaz kıldırırken gördüm. Ona uyarsan biz de sana uyarız. Muhalefet edersen biz de sana muhalefet ederiz."⁽¹⁵⁾ Böylece, sünnete uymayan icraatından dolayı Medine valisine fiilen muhalefetini ortaya koymuş oluyordu.

Rasûl-i Ekrem'in vefatından sonra bir gün onun kabrini ziyaret eden Hz. Ebû Eyyûb (ra), başını merkad-i Nebevî'ye koymuş ağlıyordu. Benû Ümeyye ileri gelenlerinden Mervan, onun bu yaptığının sünnete aykırı olduğunu telmih edince ona şöyle dedi: "Ben bu mezar taşına gelmiş değilim. Ben aslında Rasûl-i Ekrem'e geldim. Zira sağlığında onu şöyle söylerken işittim: (Din işlerini ehil olanlar üstlendi mi kaygılanmayınız! Ancak din işlerini ehil olmayanlar tedvîre başlarsa ne kadar kaygılanıp ağlasanız yeridir.)"⁽¹⁶⁾

Bir defasında Hz. Ebû Eyyûb Şam'a uğramış ve Muaviye'nin huzuruna girmişti. Nakledildiğine göre, orada -Şamlıların hiddetine maruz kalsa da- hakikatleri söylemekten çekinmemiş, buna karşılık Muaviye onu soğukkanlılıkla teskine çalışmıştı. Keza, Muaviye'nin huzuruna girince gördüklerinden hayrete düşerek: "Allah Allah! Rasûlullah doğru söylemiş! Ben onun şöyle buyurduğunu işittim: (Ey ensar cemaati! Benden sonra sizler

yakında başkalarının size tercih edildiği zamana kavuşacaksınız. Bununla birlikte sizler sabrediniz.)" dediği rivayet edilir.⁽¹⁷⁾ Bir başka nakle göre, huzuruna girdiği zaman Hz. Ebû Eyyûb'un tepkisine oldukça şaşırarak Muaviye: "Ne var? Şer'-i şerîfe tecavüz edilmiş bir hal mi gördün?" deyince Ebû Eyyûb: "Evet, Sünnet'i Muhammediyye'nin yerini bid'atlerin tutmuş olduğunu gördüm. Sana yalnız takva ile tavsiye ederim." demiş ve hiç çekinmeden: "Senin meclisine bir daha gelmem." diyerek Muaviye ile ülfet ve ünsiyeti kesmiş ve derhal Şam'ı terk etmişti.⁽¹⁸⁾

Yine Muaviye devrinde bir defasında Ebû Eyyûb (Halid b. Zeyd) Hazretleri hadis tahkiki (veya cihad) gayesiyle Mısır'a gitmişti. O sıralarda Mısır valisi Ukbe b. Amir idi. Valinin akşam namazını geciktirerek kıldığını gören Ebû Eyyûb, bunun sebebini sormaktan kendini alamadı. Vali, meşguliyeti sebebiyle geciktirildiğini söyleyince Hz. Ebû Eyyûb: "Bu yaptığınızı gören halkın, Rasûl-i Ekrem de böyle yapardı demesinden endişe ederim!" diyerek valiyi uyarmak mecburiyetini hissetti. Peşinden de Hz. Peygamber (sav)'in: "Akşam namazının gökyüzünde yıldızların görüneceği ana kadar tehir etmeden kılınması" tarzında ümmetine yaptığı tavsiyeyi hatırlattı.⁽¹⁹⁾ Böylece, Rasûl-i Ekrem'i gören bir sahabi olması itibarıyla ona İslâm'ı olduğu gibi yaşamada titiz davranması gerektiğini hatırlatıyordu. Zira Ukbe b. Âmir de bir sahâbî idi.⁽²⁰⁾

Cihad Anlayışı

Müslümanlar, Abdullah b. Kays el-Fezarî komutasında bir deniz seferine çıkmışlardı. Hz. Ebû Eyyûb da sefere katılanlar arasındaydı. Bir ara, ganimetleri taksimle vazifeli kişi-

(14)Zehebî, A'lâmü'n-Nübelâ, II, 404 vd; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, II, 96; Rafî A. Fidâi, Companions of the Holy Prophet (SAW), II,10; Mecelletü'l-Ezher, c.26/1, s.38-43,

(15)Zehebî, age, II, 409; Rafî Ahmed Fidâi, age, II, 16.

(16)Müsned, V, 422; Nedvî, Asr-ı Saadet-Ashâb-ı Kirâm, IV, 268-285.

(17)Zehebî, age, II, 411; Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, Hadis no: 1256; Müslim, İmâre, 48.

(18)Alasonyalı Hacı Cemal Öğüt, Eyyûb Sultan, I, 90-91.

(19)Müsned, V, 417,422; Rafî Ahmed Fidâi, age, II, 15; Nedvî, Asr-ı Saadet-Ashâb-ı Kirâm, IV, 268-285.

(20) Bk. İbn Hâcer, el-İsâbe, II, 489 vd. (I-IV, Mısır, 1328); İbn Sa'd, Tabâkât IV, 343.

Resim 7; Eyyûb Külliyesi'nin üstten görünüşü. (Eyyûb Belediye Arşivinden)

(21)Müsned, V, 413; Tirmizî, Siyer, 17/1566; Nedvî, age, IV, 268-284.

(22)İbn Sa'd, Tabakat, III, 485; Ebû Abdullah İbn Hudeyde el-Ensârî, el-Mısbâhu'l-Mudîyy, I, 88-90.

(23)Bk.İbn Sa'd, Tabakât, IV, 485. Farklı rivayetler için bk. Muhammed es-Senûsî, er-Rihletü'l-Hicâziyye, s.63-64.

nin yanına uğradıklarında esirler arasında bir kadının feryad ü figan ile ağladığı dikkati çekmişti. Hz. Ebû Eyyûb, kadının ağlayışından müteessir oldu. Kadının ağlayışının sebebi, çocuğunu kendisinden ayırmalarıydı. Hz. Ebû Eyyûb, meseleye derhal el koydu, hemen araştırarak çocuğu buldu ve annesine teslim etti. Vaziyet komutana iletilip o da niçin böyle davrandığını sorunca, Ebû Eyyûb (ra) şu cevabı verdi: *"Ben Rasûl-î Ekrem 'den şu hadis-î şerifi duymuştum: (Bir anne ile çocuğunu birbirinden ayıranları Cen b-ı Hakk, kıyamet gününde bütün sevdiklerinden ayırır.)"*⁽²¹⁾

Bu mesele etrafındaki tavrı, onun, Hz. Peygamber'den öğrendiği esasları her ortam ve şartta tavizsiz olarak tatbik ettiğini göstermektedir.

Hz. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin cihad ve gaza konusunda şöyle dediği naklolunur:

"Hakk Teâlâ: (Ey mü 'minler! Gerek hafif/süvari, gerekse ağırlıklı/piyade olarak seferber olun ve mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda muhârebe edin.) [Tevbe/41] buyuruyor. Bu durumda ben kendimi muhârebeye gideceklerden ya hafif/süvari veya ağırlıklı/piyade kategorilerinin dışında görmüyorum."⁽²²⁾

Tevbe sûresinin 41. ayetini, sıhhatli olduğu sürece her halûkarda Allah yolunda muharebeye katılmaya mecbur olduğu tarzında yorumlayan Hz. Ebû Eyyûb, Hz. Peygamber'in sağlığındaki muharebelere katıldığı gibi, ölümünden sonraki muharebelere de katılmış ve ihtiyarlık döneminde her yıl bir sefere iştiraki prensip edinmiş, bunun tabii bir neticesi olarak da *"Kostantiniyye 'ye ilk gaza edeceklerine Hz. Peygamber 'in diliyle vadedilen ecre nâil olmak için"*. Muâviye devrinde vukû bulan ilk

Resim 8; Eyyüb Camii için den bir görüntü. (Kazım Zaim)

İstanbul kuşatmasına da iştirak etmişti.

Nakledildiğine göre, her yıl bir sefere katılmaktan geri durmayan Ebû Eyyûb (ra) İstanbul seferine hazırlanan orduya tecrübesiz genç bir adam (Yezid b. Muaviye) komutan tayin edildiği için bir yıl cihaddan uzak kalmıştı. Fakat bundan son derece rahatsız oldu ve: *"Onun benim üzerime komutan kılınması ile benim ne işim var? Ben Allah için cihad edecek değil miyim?"* dedi ve ertesi yıl sefere katıldı.⁽²³⁾

Müslümanlarca gerçekleştirilen ilk İstanbul kuşatmasında ordu komutanı olarak Yezid b. Muaviye ile beraber Busr b. Ertad ve Süfyan b. Avfin adları da geçmektedir, İhtimal ki, ordunun başkomutanı Yezid idi. Süfyan b. Avf ise, rivayete göre, ya öncü birlikleri sevk ve idare ile görevlendirilmiş veya takviye birliklerine komutan kılınmıştı. Çünkü bu sefer dört yıl sürmüştü. (48-52/668-672) Ancak Hz. Ebû Eyyûb'u daha ziyade bu sefere Süfyan b. Avf ile sevk eden rivayetler, onun Yezid'le birlikte gitmemiş olmasını tercihte ısrarlı davranmaktan kaynaklanıyor gibidir. Halbuki yukarıda naklettiğimiz ve tarihî bir anekdot olarak anlatılan Hz. Ebû Eyyûb'un: *"Fılan kişinin komutan olması mühim değil; mühim olan Allah için yapacağım cihaddır,"* sözü kanaatimizce meseleyi aydınlatıyor, Buna göre o, Yezid'in komutasında sefere iştiraktan dolayı gocunmuyordu. Çünkü o, düşmanla Yezid için değil, Allah için savaşacaktı.

Hz. Ebû Eyyûb'un sefer esnasında: *"Allah yolunda sarf edin. Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın. İşlerinizi iyi yapın. Şüphesiz Allah iyi iş yapanları sever "* (Bakara/195) ayetini tefsiri de sahabede mevcut cihad dinamiğinin ilginç bir örneği olarak tarihe geçmiştir. Kuşatmanın bir safhasında Rumlar, surlar üzerinde şehri savunurken o sırada İslâm askerlerinden biri kaledekilere açıktan hücumu geçince, diğerleri Bakara suresinin 195. ayetini okuyarak: *"Kendi kendisini tehlikeye atıyor."* diye çırpınmışlardı. Bunun üzerine Hz. Ebû Eyyûb el-Ensârî şöyle bir izahta bulundu:

"Ey Müslümanlar! Bu ayet biz ensar topluluğu hakkında nazil oldu. Cenâb-ı Hakk'ın yardımıyla Rasûl-î Ekrem İslâm'ı her tarafa yaymaya muvaffak olunca o zaman biz: (Artık, mallarımızın başında durup onların ıslahı ile meşgul olalım) demiştik. Bunun üzerine Allah Teâlâ: (Allah yolunda sarf edin. Kendi-

nizi kendi elinizle tehlikeye atmayın...) [Bakara/195] ayetini inzal etti. Binaenaleyh, kendini tehlikeye atmak demek, mallarımızın başında oturup münhasıran onları ıslah ile meşgul olarak cihadı bütünüyle terk etmemizdir."⁽²⁴⁾

Hız. Ebû Eyyûb böylece; "Tehlikeye atmak demek, fi sebilillah cihadı terk etmek" olduğunu ve ayetin bu hususta nazil olmuş bulunduğunu belirtmiş oluyordu.⁽²⁵⁾

Vefatı ve Kabri

Hemen hemen bütün umumî İslâm tarihi kaynaklarında, tabakât ve teracüm-i ahval kitaplarında ittifakla belirtildiğine göre, Ebû Eyyûb (ra.) İstanbul kuşatması esnasında, hastalanarak 49/669 yılında şehiden vefat etmiş ve sur dışında defnedilmiştir.

Bununla beraber, vefatının 50-51/670-671 de cereyan ettiğini söyleyen araştırmacı da vardır.⁽²⁶⁾

Nakledildiğine göre, hastalığı ağırlaşınca Yezid ziyaretine gelip, bir dileği olup olmadığını sordu. O da cevaben: "Sizin dünyanızın bana hiç lüzumu yok. Lakin beni elinizden geldiği kadar düşman beldesinde gidebileceğiniz en ileri noktaya kadar götürüp orada defnedin. Zira Rasûlullah"tan: (Kostantiniyeye surlarının dibinde salih bir kimse defnolacaktır.) dediğini işittim. Umarım ki o salih kimse ben olayım!" dedi.

Öldüğünde cenazesi hazırlanıp kefenlendi, sedir üzerine konuldu, namazı kılındı, sonra askerî müfrezeler onu omuzlarına alıp harp ede ede sur istikametinde ilerlediler. Bizans imparatoru bir cenaze çevresinde muharebenin yoğunlaştığını, fark edince İslâm orduları komutanından ertesi gün sordurmuş, Hız. Peygamber'in seçkin arkadaşlarından biri olduğu ve kendi vasiyeti üzerine buraya defnolunduğu cevabı verilmişti. Bunun üzerine Bizans İmparatorunun: "Ordunun kuşatmayı terk etmesini müteakip o kişiyi kabrinden çıkarıp vahşi hayvanlara yedirmekle" tehdit ettiği, buna mukabil İslâm surları içindeki Hristiyan mezarlarının ve kiliselerinin zarar göreceği haberlerinin yollandığı, bunun üzerine Bizans'tan, bu kabre asla dokunulmayacağına dair teminat haberi geldiği naklolunur.

Kezâ, kaynaklarda cenazenin hazırlanıp, namazının Yezid tarafından kıldırıldığı, sonra omuzlarda gerekirse savaşarak sur istikametinde gidilebilen en uzak noktaya varıldıktan

sonra defnolunduğu ve vasiyeti gereği, çiğnenerek belirsiz hale getirildiği rivayeti de vardır.⁽²⁷⁾

Rivayetler arasında zamanla sur dışında kabrin bir bina içine alındığı, tavanına ortasında kandil bulunan bir zincirin asıldığı, kıtlık zamanlarında Bizanslılarca kabre gelerek yağmur için vesile ittihaz edildiği, dolayısıyla asırlar boyunca ahalinin bu kabrin imarına itina gösterdiği tarzında bilgilere de tesadüf olunmaktadır.⁽²⁸⁾

Bu tür bilgilerin, bazı seyyahların seyahatnameleriyle de kuvvetlendiği görülmektedir. Mesela, miladî 13. asırda yaşamış ve pek çok müslim ve gayr-i müslim beldeleri gezmiş olan meşhur seyyah Herevî, gezi notlarını anlatan "Kitâbü'z-Ziyârât"ında. Kostantiniyeye'ye uğradığından bahisle orada Mesleme b. Abdülmelik'in yaptırdığı cami ve surların az dışında Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kabrini görüp ziyaret ettiğini söyler. Herevî, miladî 1214 yılında vefat ettiğine göre Hız. Ebû Eyyûb'un vefatından yaklaşık beş asır sonra kabrinin bulunduğu ve tanındığı anlaşılmaktadır.⁽²⁹⁾

'Aynî, şerhinin birinci cildinde, kendi za-

(24)Elmalılı Hamdi Yazır, age, II, 701-703.

(25)Elmalılı, age, II, 701-703; (İbn Abbas, Huzeýfe, Katade, Hasan, Dahhak da böyle rivayet etmiştir.)

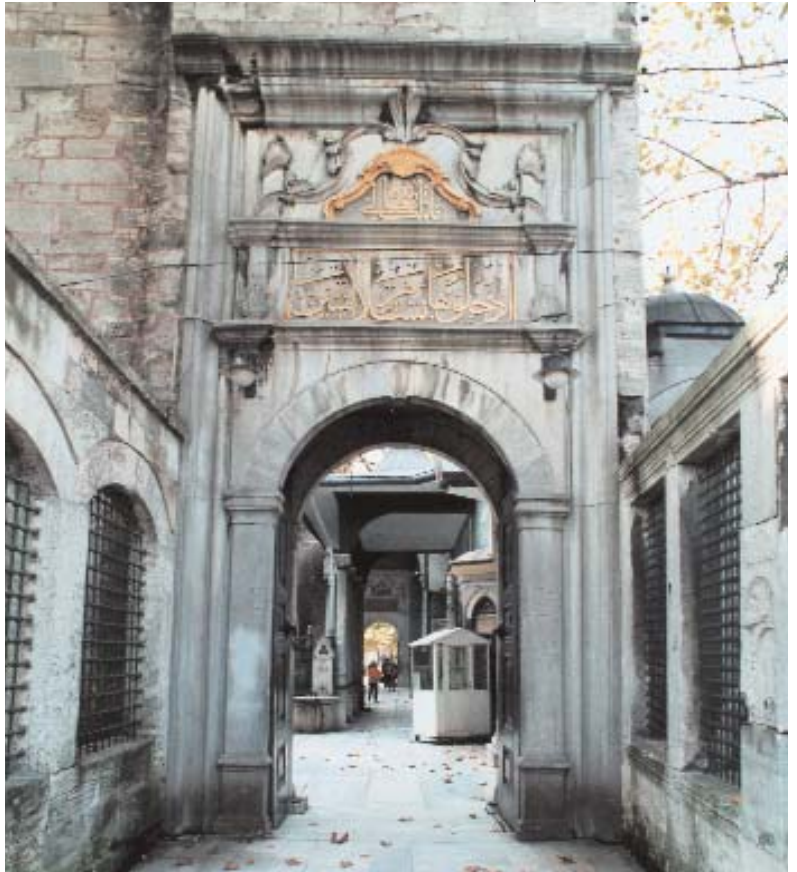
(26)Bk.er-Rihletü'l-Hicazı'yye, s.63-64; et-Tabatabâi, el-Fevâidü'r-Ricâliyye, s-319.

(27)Zehebî, A'lâmü'n-Nübelâ, II, 411; İbn Hâcer, el-İsâbe, II, 234 vd.; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, II, 94-96; Tecrid-i Sarîh, 1,135 vd; İbn Hudeyde, el-Misbâhu'l-Mudiyî; I, 89; er-Rihletü'l-Hicazıyye, s.64; İbn Sa'd, Tabakat, III, 485.

(28)Zehebî, A'lâmü'n-Nübelâ, II, 402-413; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, II, 94-96; İbn Hâcer, el-İsâbe, II, 234 vd.; İbn Sa'd, Tabakât, III, 484 vd; et-Tabatabâi, el-Fevâidü'r-Ricâliyye, s.320; İbn Hudeyde, el-Misbâhu'l-Mudiyî; I, s.89; Nedvî, Ashâb-ı Kirâm, IV, 268-285.

(29)Herevî, Ziyârât, vr.51 a.

Resim 9; Eyüpsultan Camii'nin Haliç tarafından giriş kapısı, (Eyüp Belediye Arşivinden)

(30)Sahih-i Buhâri Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi, 1,136 vd.d.

manında kabrin bilindiğini söylüyor. Kabre hürmet edildiğini ve kıtlık dönemlerinde yağmur için vesile edinildiğini ilave ediyor. Ama bu bilgi, müşahedeye dayalı bir bilgi midir? Yoksa önceki kitaplardan aktarma mıdır? Aynı'nin vefatı 855/1450 olduğuna göre şayet önceki eserlerden mücerret bir nakilden ibaret değilse İstanbul fethine yakın bir zamana kadar kabrin yerinin kayıp olmadığı anlaşılıyor.⁽³⁰⁾ Bununla beraber bu tür kaynaklardaki bilgiler mezarın bugünkü yerini mi gösteriyordu? Yoksa meçhul bazı mezarlardan biri mi tahmini olarak ifade ediliyordu? Bu husus pek net görünmemektedir. Ayrıca, Bizans kaynakları da fetihten önce Hz. Ebu Eyyûb'un kabrinin bilindiği iddiasını teyit ve tevsik etmemektedir.

İstanbul'un Fethinden Sonra Kabrin Keşfi Meselesinin İçyüzü

Hız. Ebû Eyyûb'un, asırlar içinde kabri muhafaza olunmuş ise; Osmanlı tarih kaynaklarında, fetihten sonra, Akşemseddin'in keşfiyle kabrin bulunduğu haberlerine geniş olarak niçin yer verilmiş olabilir? Bu mesele- nin izahı sadedinde şunlar söylenebilir:

İstanbul fethedildiğinde kabrin yeri mahfuz idi. Ancak malum ve muayyen değildi. İstanbul'a giren Osmanlı padişahı, kumandan ve alimleri kabrin yerini bilmiyorlardı. Çünkü İstanbul'un içinde birçok kilise ve manastır bulunduğu gibi sur dışında da çok sayıda manastırlar, kiliseler, ayazmalar, Bizanslıların kutsal sayıp mübarek nazarıyla baktıkları mezarlar, çeşme ve pınarlar vardı. Ebû Eyyûb'un kabri de o civarda olup, hangi

kabir idiğinin bilinmeme ihtimali vardı; bilirse bile kimin kabri olduğu tayin edilemezdi. Çünkü oranın Ebû Eyyûb'un kabri olduğuna dair görünürde bir alamet yoktu. Ordu, fetihten sonra hakimiyetin tesisi ile iştigal ettiğinden, başlangıçta kabirle inceden inceye ilgilenmeye imkan yoktu. Ne zaman ki, şehre girildi ve şehirde İslâm hakimiyeti tesis edildi işte o zaman Hz. Ebû Eyyûb'un kabrinin araştırılmasına sıra geldi. Fatih Sultan Mehmed bir defasında gece yarısı Akşemseddin'i çadırına davet etmişti. Sabaha kadar sohbet ettiler. Akşemseddin imam oldu, sabah namazını kıldılar, evrâd-ezkâr tamam

olunca Fatih Sultan Mehmed: "Ey benim müşsidim! Peygamberimizin mihmandarı Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kabrinin İstanbul surlarının dışında yakın bir yerde olduğu tarih kitaplarında yazılıdır. Himmetinizle kabrin yerini bulmak ve bilmek arzusundayım." dedi. Akşemseddin her gece sur dışında bir yere nur indiğini görüyordu. Bu nurun indiği yerin Ebû Eyyûb'un kabri olabileceğini tahmin etti. Nitekim devlet erkanı ile birlikte Fatih Sultan Mehmed, şeyhin işaret ettiği yere vardılar. Fatih: "Kabrin yerini tayin ediniz ki, üzerine türbe yapalım." dedi. Akşemseddin, şimdiki türbenin olduğu yerde bir süre teveccüh ve murakabede bulunduktan sonra mezarın baş tarafından bir yeri göstererek buranın kazılmasını işaret etti. Kazılınca bir taş (veya mermer) buldular ki, üzerinde "Hâzâ kabru Ebû Eyyûb el-Ensârî" ibaresi yazılı idi. Bu ibarenin hicri birinci asırda Araplarca kullanılan kûfi hattıyla yazılmış olması en kuvvetli ihtimaldir. Bunun İbrânîce ile karşılaştırılmaması gerekir. Sadece eski kûfi yazısı Nabatça'dan, Nabatça Aramca'dan, Aramca ise İbranice yazısının gelişmesinden ortaya çıktığı için bu ibaredeki kûfi hattın İbrânîce hatta benzeyebileceği söylenebilir.

Kabrin Akşemseddin tarafından keşif yolu ile bulunduğu haberinin diğer bir yorumu şöyle olabilir: Bilindiği gibi miladî 1204 yılında Latinler, şehir içindeki Frankların kapıları açması ile İstanbul'u istila ettiler, şehir üç gün yağma edildi. Yangınlar her tarafı harabeye çevirdi. Ayasofya dahil, kiliselerdeki kıymetli eşya yağmalandı. Hristiyanlarca kutsal sayılan yerlere saldırıldı. Bu meyanda Hz. Ebû Eyyûb'un kabri de sur dışında Hristiyanlarca kutsal kabul edilen diğer ziyaret yerleriyle birlikte tahrip edilmiş olabilir. Bir başka izah tarzı da, kabrin fethi tekaddüm eden yıllara kadar malum olduğu halde, Bizans'ın çöküş ve yıkılış yıllarında belirsiz hale gelmiş olabileceğidir.

İhtimal ki en makul olanı, fetih günlerinde kabir mahfuz olsa da, yerinin fethedenlerce malum olmaması ve Akşemseddin'in belirlenmesine ihtiyaç duyulmasıdır ki, bu olay, Enîsî'nin "Menâkıb"ında şöyle nakledilir:

"Pes, Kostantiniyye fetholdü. Sultan Muhammed Han, Ebû Eyyûb'un kabri şeriflerin Akşemseddin 'den iltimâs eyledi. Şeyh dahi ol kabri şerifi orman arasından bulup

Resim 10; Hz. Halid türbesi karşısındaki çınar ve çeşmeler. (Firdevs Saylan)

âsâsın rast Ebû Eyyûb 'un göbeği beraberince dikti. Bazı kimseler âsâyı giderüp âsânın yerine nişan idüp ol nişanı gizleyup şeyhe varup: (Ol nişan belirsiz oldu, bir defa dahi tayin eylen.) dediler. Şeyh yine geldi, âsâsın dikti. Pes kazdılar, ol gizledikleri üzerine dikilmiş. Pes Akşemseddîn buyurdu: (Kabri şerif budur.)⁽³¹⁾ Netice itibariyle Hz. Peygamber'in duası hürmetine Hz. Ebû Eyyûb'un kabri muhafaza olunmuştur. Fetih-ten sonra ulema, ümera ve evliya oranın Hz. Ebû Eyyûb'un kabri olduğunda ittifak etmişlerdir. Daha sonra, üzerine bir türbe, yanına bir cami yapılarak kısa zamanda sur dışında bir Müslüman-Türk mahallesi teşekkül etmiştir.

SONUÇ

Ebû Eyyûb (Halid b. Zeyd) Hazretleri, Allah'a imanında kavî, Rasûlullah'a muhabbetinde samimi idi. İslâmî hakikatlerin neşr ve tebliğinde azimli, Allah yolunda cihatta gayretli ve sabırlı idi. İslâm'ın izzetini her şeyin üstünde tutan bir zihniyete sahipti. Hz. Muhammed (sav)'den aldığı feyzi ölünceye kadar hakkıyla temsil etti ve taşıdı. Bu yüzden bilhassa Rasûl-i Ekrem (sav)'in vefatından sonraki dönemde insanların İslâm'ın iç yüzünü öğrenmek için başvurduğu canlı kaynaklardan biri oldu. Değişik siyaset rüzgarlarının estiği Emevîler devrinde bile siyasilere ve ümeraya İslâmî doğruları tebliğden çekinmemesi, onun bu, canlı başvuru kaynağı olma özelliğine daha bir anlam kazandırdı. Ve nihayet ömrü boyunca aziz bildiği İslâm'ı, çok uzak diyarlara taşımak gayesiyle katıldığı bir seferde İstanbul önlerinde Hakk'ın rahmetine kavuştu.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, Kahire 1313.
- Algül, Hüseyin, **İslam Tarihi, I-IV**, İstanbul 1986 (4.cilt: Osman Çetin).
- el-Belâzurî, **Fütûhu'l-Büldân**, (nşr. R. Muhammed Rıdvan), Beyrut, 1403/1989; (çev.MustafaFayda), Ankara 1987.
- el-Buhârî, el-**Câmiu's-Sahîh**, İstanbul 1315.
- Çakan, İ. Lütfî, **Eyyûb Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis**, İstanbul 1990.
- Ebü.Davud, **es-Sünen**, Mısır, ts.
- Elmalılı M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, I-IX. İstanbul, ts.
- Enîsî, **Menâkıb-ı Akşemseddin**, Süleymaniye Hacı Mahmud, no: 4666.
- Evliya Çelebi, **Seyahatname**, (hızr. Tevfik Temel Kuran ve ark.), İstanbul 1975.
- Halebî, **İnsanü'l-Uyûn**, Beyrut 1320.
- el-Herevî, **Ziyarat**, Bursa Eski Eserler Haraççioğlu Ktp. no:1095.
- İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Câbe**, (nşr. M. İbrahim el-Becâvî ve ark.), Daru's-Şa'b, ts.
- İbn Hâcer, **el-İsâbe** (nşr. A. Muhammed el-Becâvî), Kahire, ts.
- İbn Hişam, **es-Sire**, (nşr. Mustafa es-Sakka ve ark.), Kahire 1355/1936.
- İbn Kesir, **el-Bidaye ve'n-Nihaye**, Beyrut 1966.
- İbn Sa'd, **Tabakâtü'l-Kübra**, Beyrut, ts.
- Mahmud Esad, **Tarih-i Dîn-i İslam-İslam Tarihi** (hızr. A. L. Kazancı, O. Kazancı), İstanbul 1983.
- Mecelletü'l-Ezher, **es-Seyyid Ebû Eyyûb el-Ensârî**, Mısır, ts.
- Muhammed es-Senusî, **er-Rihletü'l-Hicâziyye**, (nşr. Ali eş-Şinevî), 1401/1981,
- Müslim, **el-Camiu's-Sahîh**, (çev. M. Sofuoğlu), İstanbul 1967.
- Nedvî, **Asr-ı Saadet-Ashâb-ı Kirâm**, (nşr. Eşref Edib), VI-XII, İstanbul 1964.
- Nesâî, **Sünen**, 1384/1967.
- Öğüt, Alasonyalı Hacı Cemal, **Meşhur Eyyûb Sultan**, İstanbul 1955.
- Semhûdî, **Vefâü'l-Vefâ**, Mısır 1326.
- et-Tabâtabâî, **Ricalü's-Seyyid Bahru'l-Ulum**, (nşr. M. Sadık ve ark.).
- Tirmizî, **el-Camiu's-Sahîh**, (nşr. Muhammed Şakir), Mısır 1357/1938.
- Uğur, Mücteba, **Hicrî Birinci Asırda İslâm Toplumu**, İstanbul 1980.
- Yurd Ali İhsan, **Fatih'in Hocası Akşemseddin Hayatı ve Eserleri**, 1972.
- ez-Zebidî, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarfî Tercemesi**, (çev. ve şerh -Ahmed Naim- Kamil Miras), I-XIII, Ankara 1957.
- ez-Zehbi, **Siyer-i A'lâmî'n-Nübelâ**, Beyrut 1405/1985.

(31)Enîsî, Menâkıb-ı Akşemseddin, vr.Ilb. 12a.

Resim 11; Hz. Halid Türbesi Hacet Penceresi (Firdevs Saylan)

Resim 12; Eyyûb Sultan Türbesi'nin, Eyyûb Camii avlусundan görünüşü (Eyüp Belediye Arşivinden)

